

Малишко Є. О.

*кандидат економічних наук,
викладач кафедри фінансів фінансового факультету
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця*

Malyshko Evgeniya

*Candidate of Science (Economics),
Lecturer of the Department of Finance, Faculty of Finance
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

АНАЛІЗ ЗВ'ЯЗКУ ПОСЕРЕДНИКІВ ТА СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація Узагальнено основні підходи до визначення зовнішньоекономічної діяльності. Розкрито особливості зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні. Розглянуто основні проблеми підвищення зовнішньоекономічної діяльності підприємств, що є важливою складовою частиною усіх учасників ринкових відносин. Зазначено, що забезпечення в країні ефективної зовнішньоекономічної діяльності підприємств сприятиме підвищенню конкурентоспроможності експортного потенціалу України. Встановлено, що митна система як інструмент державної політики сприятиме активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств. У сучасних умовах фінансово-економічної нестабільності проблеми розвитку митної системи України можуть призвести до збуту товарів низької якості. Висвітлено, що одним із функціональних елементів митної системи є митний брокер, діяльність якого підвищує якість і прискорює процедуру митного контролю та митного оформлення товарів. Проаналізовано особливості залучення прямих іноземних інвестицій в Україну за 2002–2018 рр., що виступають важливою умовою здійснення структурної перебудови національної економіки. Проблема залучення іноземних інвестицій має велике значення, оскільки забезпечує ефективну інтеграцію національної економіки. Для подолання інвестиційного спаду автором запропоновано напрями зв'язку посередників та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Розроблено ієрархію зв'язку напрямів розвитку ефективної системи управління посередниками та суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності, де на найвищому рівні ієрархії перебуває напрям розширення міжнародних ринків. Зроблено висновки щодо заходів поліпшення зв'язку посередників із суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність підприємства, митна справа, митний брокер, посередник, прямі іноземні інвестиції, напрям.

Вступ та постановка проблеми. Сьогодні зовнішньоекономічна діяльність підприємства залежить від інтегрування економіки України у світове господарство шляхом проведення комерційних операцій та виявляється у формах інтелектуальної праці і результатах виробничо-технічного співробітництва між країнами. Аналіз та оцінка розвитку економіки країни є важливим складником державної політики. Стан та розвиток ринкової економіки України передбачають забезпечення необхідних умов під час здійснення підприємницької діяльності для суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади та практичні аспекти регулювання митної справи досліджувалися у працях зарубіжних та вітчизняних науковців: І. Бережнюка, А. Березного, О. Борисенко, М. Ваніна, А. Войцешука, Р. Вернона, В. Геєця, О. Гребельника, С. Ківалова, Д. Кейнса, Л. Івашової, С. Ліндера, А. Луцка, А. Маршалла, П. Пашка, Д. Приймаченка, А. Стельмашука, О. Ткачової, В. Ченцова, О. Федотова та ін.

Проблематику посередницької господарської діяльності в митній сфері досліджували такі науковці: В. Авер'янов, Д. Бахрах, А. Васильєва, С. Ківалова, А. Козиріна.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зовнішньоекономічна діяльність для підприємств є одним з основних чинників, що має вплив на ефективне забезпечення митного обслуговування підприємств. Постає необхідність у вирішенні проблем інноваційної діяльності, що забезпечить побудову ефективної системи управління зовнішньоекономічною діяльністю на підприємстві та митного обслуговування.

Метою даної роботи є дослідження основних науково-теоретичних та прикладних засад організації зов-

нішньоекономічної діяльності підприємств та митної справи; аналіз прямих іноземних інвестицій в Україну за 2002–2018 рр.; побудова ієрархії зв'язку напрямів розвитку ефективної системи управління посередниками та суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності.

Результати дослідження. Державне регулювання ринку фінансових послуг в Україні передбачає розширення елементів економічної системи, тобто створенням сприятливих умов для функціонування посередницької діяльності. Розвиток зовнішньої торгівлі забезпечить реалізацію ефективного механізму регулювання митної брокерської діяльності. Ефективна зовнішньоекономічна діяльність сприяє підвищенню конкурентоспроможності українських товарів та послуг на ринку, а також залученню іноземних інвестицій.

М.І. Дідківський говорить про те, що зовнішньоекономічні зв'язки – це більш узагальнене поняття, яке включає у себе зовнішньоекономічну діяльність підприємств і реалізується, насамперед, за рахунок міждержавних відносин у сфері виробничого, торговельного, науково-технічного і валютно-фінансового співробітництва [1, с. 19].

Є.Ф. Прокушев під зовнішньоекономічною діяльністю розуміє сукупність форм прояву міжнародних економічних відносин, визначаючи її як процес становлення та функціонування господарських зв'язків між суб'єктами міжнародної економіки [2, с. 10].

Зовнішньоекономічна діяльність як сфера економічної діяльності пов'язана зі створенням та просуванням на міжнародний ринок товарів та послуг за допомогою реалізації зовнішньоторгівельної, інвестиційної та іншої діяльності.

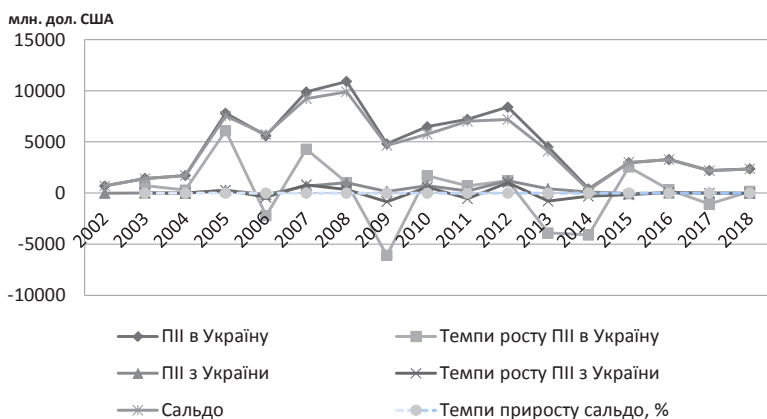

Рис. 1. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну за 2002–2018 рр.
Джерело: розроблено автором за даними [6]

Митна система України як елемент економічної політики держави потребує створення ефективного інструментарію розвитку митних послуг та вдосконалення інформаційного обслуговування. Митна система є ключовим чинником митної функції, тобто одним із напрямів діяльності держави. Компонентний складник митної системи України включає: суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності; ставки й види мита; нетарифні інструменти; митні режими (імпорт, реімпорт, експорт, реекспорт, транзит, тимчасове ввезення (вивезення), митний склад, спеціальна митна зона, магазин безмитної торгівлі, переробка на митній території України, знищення або руйнування, відмова на користь держави); митні процедури під час переміщення товарів, транспортних засобів та інших предметів, а також перетину митного кордону громадянами; митні платежі (мито, ПДВ, акцизний збір); методи визначення митної вартості товарів; митні преференції; принципи класифікації та правила кодування товарів.

Митна система – це складна система організаційно-правових і фінансових відносин, які виникають між державою, митними органами й суб’єктами зовнішньоекономічної діяльності під час увезення на її митну територію й вивезення за межі цієї території товарів, транспортних засобів та інших предметів, на які поширюються митні процедури [3]. Митна система є одним із найголовніших інструментів державної політики.

Отже, інститут посередників у галузі митної справи розвивається швидко, що свідчить про потребу суб’єктів господарювання у професійних послугах митних брокерів.

Митний брокер – це юридична особа, яка здійснює декларування та оформлення вантажу на підставі договору з юридичною особою. Митний брокер – це комерційна організація, діяльність якої полягає у представленні інтересів замовника в митниці, а також здійсненні операцій із митного оформлення товарів і транспортних засобів від власного імені, але за рахунок і за дорученням замовника.

Діяльність митних брокерів на території України пов’язана з процедурою декларування і митного оформлення товарів. Взаємовідносини митного брокера з особою, яку він представляє, визначаються договором доручення. Ліцензування діяльності митного брокера здійснюється відповідно до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» [4].

Митний брокер виконує повноваження в обсязі, встановленому дорученням особи, яку він представляє, здійснювати будь-які операції, пов’язані з пред’явленням митному органу товарів, транспортних засобів та документів

на них до митного оформлення. Митний брокер має право здійснювати свої функції з декларування товарів і транспортних засобів у будь-якому митному органі України [5].

Аналіз особливостей залучення прямих іноземних інвестицій в Україну (рис. 1) [6] показав, що в 2018 р. вони збільшилися на 7,6%, тоді як у 2017 р. відбулося зменшення на 32,9%. Дослідження свідчать, що для формування інвестиційної політики в Україні необхідно створити сприятливі умови для більш активного залучення іноземних інвестицій через подолання негативних чинників, таких як недостатній розвиток інститутів, значний ступінь тінізації економіки.

За результатами дослідження, поданими на рис. 1, можна зробити висновок, що для України подолання інвестиційного спаду можливе у разі залучення прямого іноземного капіталу.

Запропоновано для подолання інвестиційного спаду розробити напрями зв’язку посередників та суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності, що забезпечить повноцінне вирішення зазначеного спектру питань.

На першому етапі побудовано направлений граф між напрямками зв’язку посередників та суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності, який подано на рис. 2.

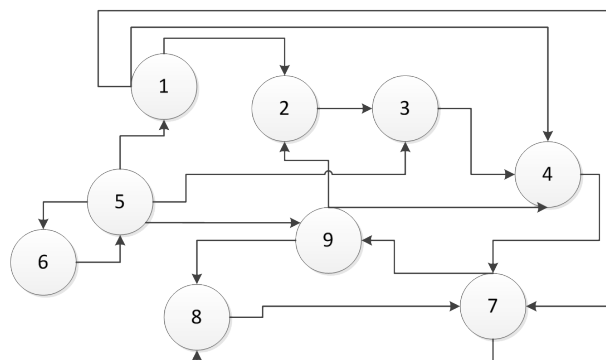

Рис. 2. Взаємозв’язок напрямів розвитку ефективної системи управління посередниками та суб’єктами зовнішньоекономічної діяльності:

- 1 – розширення міжнародних ринків;
- 2 – залучення потенційних інвесторів;
- 3 – розроблення організаційно-економічних заходів щодо підвищення конкурентоздатності експортної продукції;
- 4 – зниження тіньового підприємницького сектору;
- 5 – стимулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- 6 – забезпечення підприємств фінансовими ресурсами;
- 7 – розроблення програмно-технічного забезпечення митних органів;
- 8 – підвищення ефективності функціонування системи моніторингу та особливостей митного самообслуговування суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- 9 – підвищення рівня розвитку нормативно-правової бази.

У результаті аналізу направленої графу (рис. 2) побудовано матрицю досяжності. Заповнення матриці бінарними проблемами розвитку НПЗ здійснюється за правилом [7]:

$$d_{ij} = \begin{cases} 1, & \text{якщо зі можна потрапити в } j; \\ 0, & \text{в протилежному випадку.} \end{cases} \quad (1)$$

У табл. 1 подано результати визначення взаємозв’язку напрямів розвитку ефективної системи управління посередниками та суб’єктами зовнішньоекономічної діяльності, що має вигляд матриці досяжності направленої графу.

Матриця досяжності направленої графу, що представлена в табл. 1, дає змогу розділити множину вершин N на

Таблиця 1

Результати зв'язку напрямів розвитку ефективної системи управління посередниками та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності

Напрями	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1 Розширення міжнародних ринків	1	1	0	1	0	0	1	0	0
2 Залучення потенційних інвесторів	0	1	1	0	0	0	0	0	0
3 Розроблення організаційно-економічних заходів підвищення конкурентоздатності експортної продукції	0	0	1	1	0	0	0	0	0
4 Зниження тіньового підприємницького сектору	0	0	0	1	0	0	1	0	0
5 Стимулювання зовнішньоекономічної діяльності	0	0	1	0	1	1	0	0	1
6 Забезпечення підприємств фінансовими ресурсами	0	0	0	0	1	1	0	0	0
7 Розроблення програмно-технічного забезпечення митних органів	0	0	0	0	0	0	1	1	1
8 Підвищення ефективності функціонування системи моніторингу та особливостей митного самообслуговування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності	0	0	0	0	0	0	1	1	0
9 Підвищення рівня розвитку нормативно-правової бази	0	1	0	1	0	0	0	1	1

підмножину рівнів ієрархії. Для цього всі вершини поділяються на досяжні та попередні.

Вершину h_i називають досяжною з вершини h_j , якщо в орієнтованій графі існує шлях від h_j до h_i . Ця множина позначається через $R(h_j)$. Вершина h_j вважається попередньою до h_i , якщо можливе досягнення h_i із h_j . Ця множина позначається через $A(h_i)$.

Множина вершин

$$A(h_i) = R(h_j) \cap A(h_i), \quad (2)$$

для яких виконується умова недосяжності з решти вершин множини N , що залишилися, може бути позначена як рівень ієрархії. Ця умова перевіряється в декількох ітераціях шляхом поступового виключення визначених вищих рівнів [4].

Визначення рівнів ієрархії проводиться шляхом перевірки виконання умови (1), результати якої подано в табл. 2.

Як видно з табл. 2, критеріальна рівність за першої ітерації виконується для напрямку 1 – розширення міжнародних ринків, що займає перше місце в ієрархії. За другої ітерації критеріальна рівність виконується для напрямку 2 – стимулювання зовнішньоекономічної діяльності та

Таблиця 2

Визначення рівнів ієрархії зв'язку напрямів розвитку ефективної системи управління посередниками та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності

h_i	$R(h_i)$	$A(h_j)$	$R(h_i) \cap A(h_j)$
1	1,2,4,7	1	1
2	2,3	1,2,9	3
3	3,4	2,3,5	3
4	4,7	1,3,4,9	4
5	3,5,6,9	5,6	2
6	5,6	5,6	2
7	7,8,9	1,7,8	4
8	7,8	7,8,9	5
9	2,4,8,9	7,7,9	3

забезпечення підприємств фінансовими ресурсами. Загальний вигляд структури ієрархії зв'язку напрямів розвитку ефективної системи управління посередниками та суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності подано на рис. 3.

Рис. 3. Ієрархія зв'язку напрямів розвитку ефективної системи управління посередниками та суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності

На рис. 3 видно, що ієрархія зв'язку напрямів розвитку ефективної системи управління посередниками та суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності є п'ятирівневою. Основною метою під час установаження зв'язку напрямів розвитку ефективної системи управління посередниками та суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності є підвищення ефективності функціонування системи моніторингу та особливостей митного самообслуговування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

На наступному рівні визначено стимулювання зовнішньоекономічної діяльності і забезпечення підприємств фінансовими ресурсами. На 3–5 рівнях розташовано напрями: залучення потенційних інвесторів; розроблення організаційно-економічних заходів підвищення конкурентоздатності експортної продукції; підвищення рівня розвитку нормативно-правової бази; зниження тіншового підприємницького сектору та розроблення програмно-технічного забезпечення митних органів.

На найвищому рівні ієрархії перебуває напрям «розширення міжнародних ринків», досягти якого можливо у разі провадження всіх попередніх напрямів, що забезпечить удосконалення правової бази, впровадження

зарубіжного досвіду, усунення організаційно-правових помилок та підвищення якості надання посередницьких послуг.

Висновки. Таким чином, зовнішньоекономічна діяльність сприяє відтворенню експортного потенціалу країни, підвищенню конкурентоспроможності товарів на міжнародних ринках. Проте дослідження показали, що на сучасному етапі зовнішньоекономічна діяльність потребує вдосконалення, а саме перепрофілювання підприємств, випуск нової продукції, розроблення заходів підвищення ефективності експортної діяльності вітчизняних товаровиробників. За сучасних умов проблеми розбудови митної системи України призводять до ринку збуту товарів низької якості, що є однією з проблем активізації зовнішньоекономічної діяльності. Діяльність митного брокера в Україні потребує вдосконалення правової бази та впровадження досвіду інших країн. Автором запропоновано зв'язок напрямів розвитку ефективної системи управління посередниками та суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності в основі якого покладено 5-рівневу ієрархію, яка забезпечить шляхи кардинальних реформувальних систем, тобто подолання інвестиційного спаду.

Список використаних джерел:

1. Дідківській М.І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : навчальний посібник. Київ : Знання, 2006. 462 с.
2. Прокушев С.Ф. Зовнішньоекономічна діяльність. Москва : Маркетинг, 2010. 208 с.
3. Коломоєць О.В. Митна система у механізмі сучасної держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 3. С. 172–175.
4. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua> (дата звернення: 21.05.2019).
5. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : Закон України від 01.06.2000 № 1775-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 36. Ст. 299.
6. Інформація міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення: 21.05.2019).
7. Лямец В.И., Тевящев А.Д. Системный анализ. Вводный курс. Харьков : ХТУРЭ, 1998. 252 с.

АНАЛИЗ СВЯЗИ ПОСРЕДНИКОВ С СУБЪЕКТАМИ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация. Обобщены основные подходы к определению внешнеэкономической деятельности. Раскрыты особенности внешнеэкономической деятельности предприятий в Украине. Рассмотрены основные проблемы повышения внешнеэкономической деятельности предприятий, что является важной составляющей всех участников рыночных отношений. Указано, что обеспечение в стране эффективной внешнеэкономической деятельности предприятий будет способствовать повышению конкурентоспособности экспортного потенциала Украины. Установлено, что таможенная система как инструмент государственной политики будет способствовать активизации внешнеэкономической деятельности предприятий. В современных условиях финансово-экономической нестабильности проблемы развития таможенной системы Украины могут привести к сбыту товаров низкого качества. Освещено, что одним из функциональных элементов таможенной системы является таможенный брокер, деятельность которого повышает качество и ускоряет процедуру таможенного контроля и таможенного оформления товаров. Проанализированы особенности привлечений прямых иностранных инвестиций в Украину за 2002–2018 гг., выступающих важным условием осуществления структурной перестройки национальной экономики. Проблема привлечения иностранных инвестиций имеет большое значение, поскольку обеспечивает эффективную интеграцию национальной экономики. Для преодоления инвестиционного спада автором предложены направления связи посредников с субъектом внешнеэкономической деятельности предприятий. Разработана иерархия связей направлений развития эффективной системы управления посредниками и субъектами внешнеэкономической деятельности, где на самом высоком уровне иерархии находится направление расширения международных рынков. Сделаны выводы о мерах улучшения связи посредников с субъектами внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность предприятия, таможенное дело, таможенный брокер, посредник, прямые иностранные инвестиции, направление.

ANALYSIS OF COMMUNICATION OF INTERFERENCE AND SUBJECT OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

Summary. The main approaches to the definition of foreign economic activity are generalized. The article reveals peculiarities of foreign economic activity of enterprises in Ukraine. The main problems of increasing the foreign economic activity of enterprises are considered, which is an important part of all participants in market relations. It is noted that the provision of effective foreign economic activity in the country will help increase the competitiveness of Ukraine's export potential. It has been established that the customs system, as a tool of state policy, will facilitate the activation of foreign economic activity of enterprises. In today's conditions of financial and economic instability and problems of the development of the customs system of Ukraine can lead to the sale of low quality goods. It is highlighted that one of the functional elements of the customs system is a customs broker whose activities raise the quality and speeds up the procedure of customs control and customs clearance of goods. The features of attraction of direct foreign investments in Ukraine for 2002-2018 are analyzed, which are an important condition for the structural adjustment of the national economy. It has been established that foreign direct investment in Ukraine is evidence of an investment slowdown. The problem of attracting foreign investment is very important as it ensures the effective integration of the national economy. In order to overcome the investment downturn, the author proposed directions of communication between intermediaries and the subject of foreign economic activity of enterprises. A communication hierarchy has been developed for the development of an efficient intermediary management system and a subject of foreign economic activity. The hierarchy of communication between the directions of development of an effective intermediary management system and the subject of foreign economic activity is a 5-level, where the direction of expansion of international markets is at the highest level of the hierarchy. Conclusions are made regarding measures to improve communication between intermediaries and the subject of foreign economic activity.

Key words: foreign economic activity of the enterprise, customs, customs broker, intermediary, direct foreign investments, direction.